

Wycieczka III – DOLINKI JURAJSKIE

Karmelici Bosi i Klasztor Karmelitów Bosych w Czernej

Zakon karmelitański na początku, czyli w XII-XIII w. w Palestynie miał charakter typowo pustelniczy. Po osiedleniu w Europie karmelici zmienili styl życia z eremickiego na cenobicki, jednakże zakon zawsze umożliwiał swym członkom prowadzenie życia pustelniczego (choć czasowo np. w czasie Wielkiego Postu, Adwentu, osobistych rekolekcji) według pierwotnego ideału. Dlatego też istnienie eremu w każdej prowincji było i jest zalecane przez konstytucję zakonu. Karmelici Bosi stanowią gałąź rodziny karmelitańskiej powstałej w wyniku reformy zakonu, przeprowadzonej w XVI w. przez św. Teresę Wielką (z Avila) oraz św. Jana od Krzyża. Głównym ich charyzmatem jest życie kontemplacyjne, działalność apostołska, praca misyjna oraz naśladowanie i kult Najświętszej Maryi Panny, szczególnie poprzez przyjęcie szkaplerza.

Jeden z najcenniejszych zabytków Ziemi Krzeszowickiej znajduje się na stoku wzgórza, tuż nad Czerną. Zespół klasztorny otoczony lasem bukowym tworzy przepiękny, malowniczy kompleks architektoniczno-przyrodniczy. Odnosi się wrażenie, że przyroda jest tu ściśle i nierozzerwalnie związana z miejscem i funkcją stwarzając niepowtarzalny klimat dla poszukiwań duchowych i dogodne warunki do osobistego spotkania z Bogiem.

Kompleks klasztorny jest usytuowany na wysokości ok. 430 m. n.p.m. w dolnym odcinku Doliny Eliaszkówki (nazwanej tak od patrona zakonu Karmelitów Bosych – św. Eliasza) pomiędzy Paczółtowicami, a połączeniem płynącego dnem doliny potoku Eliaszówka z Czernenki. Wąwóz ten – długości ok. 2 km – zbudowany z wapienia objęty jest ochroną rezerwatową jako „Dolina Eliaszkówki”, pokryty jest starodrzewiami buczyny karpackiej, buczyny ciepłolubnej i grądu oraz – w wyższych partiach – borami mieszanymi. Dno doliny porośnięte jest łągiem olszowo-jesionowym.

Klasztor Karmelitów Bosych został ufundowany przez Agnieszkę z Tenczyńskich Firlejową – wdowę po Mikołaju Firleju, wojewodzie krakowskim. Początkowo, jako miejsce tej fundacji pustelniczej wybrano las siedlecki, od strony Dubia, na południowym zboczu Łysej Góry. Rozpoczęto już budowę fundamentów, ale okazało się, że nie ma tam wody, a samo położenie było niedogodne przez zbytne otwarcie na Rów Krzeszowicki. Dla klasztoru pustelniczego bowiem warunki naturalne: usytuowanie, otoczenie przyrodnicze są bardzo istotne, ze względu na funkcje kontemplacyjno-medytacyjno-rekolekcyjne jakie obiekt ten ma spełniać.

Poszukiwania odpowiedniego miejsca wkrótce zakończyły się powodzeniem – wybrano wzgórze nad Czerną, na skałach, gdzie już 19 marca 1629 r. poświęcono kamień węgielny. Od 28 września 1633 r. zakonnicy rozpoczęli życie klasztorne-pustelnicze w nieskończonym jeszcze klasztorze. W 1637 r. zostały wybudowane trzy pierwsze pustelnie (ermitaże lub eremy): św. Agnieszki, św. Jana Chrzciciela oraz Wniebowzięcia NMP, a do 1646 r. ukończono 14 pustelni.

Architektura klasztoru i kościoła jest bardzo oryginalna i stanowi odzwierciedlenie karmelitańskich reguł zakonnych. Klasztor ma kształt kwadratu o równych bokach (każdy o dł. 70 m), z wyjątkiem skrzydła zachodniego – przedłużonego o prawie 8 metrów poza bok kwadratu.

Wewnątrz tego regularnego czworoboku został wbudowany – „w pośrodku cel” – wczesnobarokowy kościół na rzucie krzyża łacińskiego pod wezwaniem św. Eliasza, oddany do użytku w 1640 r. (tymczasem tylko dla zakonników, gdyż obowiązywała tzw. Wielka Klauzura do roku 1805, w którym to następuje dopiero częściowe zniesienie klauzury i udostępnienie kościoła dla wiernych). Dzięki temu powstały cztery wewnętrzne dziedzińce. Wnętrze kościoła zostało wykonane z czarnego marmuru dębnickiego. W ołtarzu głównym znajduje się obraz olejny proroka Eliasza karmionego przez anioła w puszczy namalowany przez Tomasza Dolabellę – nadwornego malarza króla Władysława IV.

W lewej części kościoła, nieopodal ołtarza głównego, jest przepiękny ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej, wykonany również z czarnego marmuru dębnickiego. W centralnej części ołtarza znajduje się słynący łaskami obraz Matki Bożej Szkaplerznej konsekrowany w 28.X.1657 r. przez sufragana lwowskiego bpa Stefana Kazimierza Charbickiego. Aktualnie wiszący obraz jest kopią – namalowaną na wzór pierwotnego obrazu olejnego typu Matki Bożej Śnieżnej z rzymskiej bazyliki S. Maria Maggiore – wykonaną na miedzianej blasze w połowie XVIII w. (chodziło o zabezpieczenie obrazu przed niszczącymi wilgotnymi warunkami otoczenia) przez artystę malarza Piotra Gołębiowskiego. Wizerunek ten zasłynął szczególnie łaskami w XIX w. Ukoronowany koronami papieskimi za pozwoleniem Jana Pawła II 17.VII. 1988 r.

Do wnętrza kościoła prowadzi korytarz tuż za wejściem, mieszczącym się pośrodku elewacji budynku, zdobionym pięknym, wczesnobarokowym portalem z czarnego marmuru zwieńczonym herbem Tenczyńskich, pod którym znajduje się tablica z cytatem z pism św. Bernarda: „Sam Bóg szuka samotnego miejsca. O szczęśliwa samotności, o jedyna szczęśliwości”

Z korytarza poprzedzającego i prowadzącego do kościoła jest wejście do kaplicy św. Rafała Kalinowskiego (na lewo), do kaplicy św. Jana od Krzyża (na prawo) oraz można dostać się do muzeum misyjnego, w którym znajdują się bardzo ciekawe eksponaty.

Postać św. Rafała Kalinowskiego (1835–1907) jest szczególnie ważna dla klasztoru w Czernej. Józef Kalinowski – urodzony w Wilnie, absolwent Mikołajewskiej Szkoły Inżynierskiej, kapitan w wojsku rosyjskim wziął udział w 1863 r. w Powstaniu Styczniowym po stronie polskiej, za co został zesłany na Syberię, gdzie przebywał 10 lat. W 1877 r. wstąpił do zakonu karmelitów bosych i przyjął imię zakonne Rafał. Jana Pawła II beatyfikował go na Krakowskich Błoniach 22.VI.1983 r., a następnie kanonizował w Watykanie w Bazylice św. Piotra 17.XI.1991 r. Kaplica św. Ojca Rafała Kalinowskiego została urządzona w latach 1981–1983. W prostym, neobarokowym wnętrzu centralne miejsce zajmuje marmurowa mensa ołtarza podtrzymywana przez skrzydła aniołów trzymających w rękach sarkofag z doczesnymi szczątkami świętego. Stalowa konstrukcja sarkofagu pokryta jest wokół złożonymi plaketkami ze scenami z życia Kalinowskiego dłuta Bronisława Chromego.

Pierwotnie Rafał Kalinowski został pochowany na przyklasztornym cmentarzu, skąd w 1937 r. jego szczątki przeniesiono do kaplicy św. Jana od Krzyża i stąd dopiero trafiły do sarkofagu w kaplicy jego imieniem.

Naprzeciw klasztoru znajduje się skaliste zbocze, na które obecnie prowadzą alejki, które wytyczają Drogę Krzyżową wykorzystując naturalną, malowniczą strukturę terenu.

Stacje Drogi Krzyżowej (składające się z 30 kamiennych rzeźb o wysokości ok. 2 m.) powstały dla uczczenia 350-lecia klasztoru w Czernej w latach 1986-1988, a kamień węgielny pod jej budowę poświęcił Jan Paweł II.

Idąc w stronę przeciwną niż do klasztoru poprzez przepiękny wąwóz możemy dostać się do źródła św. Eliasza zwanego też Źródłem Miłości lub w skrócie „Serduszkciem”. Źródlecko ocembrowane jest kamieniami w kształt ogromnego serca, a nad nim znajduje się kamienna kolumna z obrazem św. Eliasza. Takie przedstawienie ma głębokie znaczenie, symbolizujące wydarzenie biblijne, gdzie w dolinie Kerit prorok Eliasz karmiony był przez kruka i wodę czerpał ze źródła.

Niezwykłość tego urokliwego miejsca – czernieńskiego klasztoru, leżącego tak blisko Krakowa – polega na nierozdzielalnym połączeniu przyrody-stworzenia, z człowiekiem, któremu „stwarza” wspaniałe, dogodne warunki do spotkania z ich Stwórcą. Widać więc, że istnieje ścisła korelacja między przyrodą a duchowością.

Monika Grzegorzczak

Dolinki Jurajskie – przyroda

Obszar dolinek jurajskich obejmuje szereg, równoległe przebiegających dolin potoków wyrzeźbionych w płaskowyżu Wyzyny Krakowskiej. Teren zbudowany jest z wapieni jurajskich, przykrytych warstwą lessu. Wykształcające się tu gleby to najczęściej rędziny lub gleby brunatne. Obszar jest lekko pofałdowany. Z jednej strony procesy eoliczne doprowadziły do wypreparowania ostańców skalnych o urozmaiconych kształtach, wznoszących się ponad równinny krajobraz, z drugiej płynące wody potoków wyrzeźbiły kręte, głębokie jary krasowe. Doliny te ograniczone są wapiennymi, urwistymi ścianami skalnymi, przyjmującymi różne, fantazyjne niekiedy kształty: baszt, iglic, ambon itd. Szczególnie okazałe są one w dolnym biegu potoków. Tworzą się tam bramy skalne w krawędzi doliny, jak np. Brama Bolechowicka. Specyficzne podłoże i ukształtowanie terenu są przyczyną wykształcenia się tu szczególnego układu siedlisk przyrodniczych. Poszczególne dolinki są przedzielone obszarem wierzchowy. Pokryta jest ona w znacznej części polami uprawnymi oraz łąkami i pastwiskami. Część tego terenu zajmują zbiorowiska leśne – głównie bory mieszane. W dolinkach natomiast zbiorowiska łąkowe, a w cienistych partiach zbocz, zwłaszcza o ekspozycji NW – buczyny. W dolinach potoków rozwinęły się fragmenty łągów wierzbowych, a w miejscach gdzie stagnuje woda – olsy. Na skałach, gdzie są szczególnie trudne warunki siedliskowe, bardzo cienka warstwa gleby, obserwuje się płaty zbiorowisk leśnych z wyraźną dominacją sosny. Dna dolin potoków pokrywały niegdyś łąki i pastwiska, w ostatnich dekadach ich użytkowanie zostało zarzucone, co